

T.N.Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston Pedagogika
fanlari ilmiy tadqiqot instituti

UZLUKSIZ TA'LIM

ILMIY-USLUBIY JURNAL

2021, № 2

DJURAYEV Risbay
Bosh muharrir

Jurnal 2001 yildan nashr qilina
boshlangan.

O'z MAAdan 2007 yil 3-yanvar-
da № 0101-tartib raqami bilan
qayta po'yxatdan o'tgan.

Jurnalda e'lon qilingan
maqolalardan iqtibos keltiril-
ganda «Uzluksiz ta'lim»
jurnalidan olinganligi ko'rsa-
tilishi lozim.

Tahrir hay'ati:

Sherzod SHERMATOV
Uzoqboy BEGIMQULOV
Alisher UMAROV
Nargiza RAXMANQULOVA
Xolboy IBRAGIMOV
Shavkat QURBONOV
Roxatoy SAFAROVA
Islom ZOKIROV
Dono G'ANIYEVA
Lobar QARAXANOVA
Dusmurod DJURAYEV

Tahririyat manzili:

100027, Toshkent sh.,
Furqat ko'chasi,
174-uy.

O'zPFITI

Tel.: (71)-245-92-34

(93)-503-52-07

e-mail: uzluksiztalim_jurnal@mail.ru
liya_2305@mail.ru

TA'LIM MAZMUNI UZLUKSIZLIGI

- 3 **F.U.Oodirova**
Ta'lim klaster tizimlari o'zaro manfaatli uzluksiz hamkorlikning innovatsion mexanizmi sifatida
- 7 **G.A.Berdiyeva**
Uzluksiz ta'lim jarayonida bolalarni mustaqil fikrlashga yo'naltirish
- 11 **X.N.Qo'ng'irov, A.F.Sayfullayev**
Uzluksiz ta'lim vositasida ekologik muammolarni hal etish texnologiyasi
- 17 **O'E.Xo'janazarov**
Ekologiya darslarida tog' oldi yaylov o'simliklari qoplamining o'rganilishi
- 20 **Sh.N.Ibodova**
Uzluksiz ta'lim tizimida o'quvchi-yoshlarni jismoniy faollik va sog'lom turmush tarziga o'rgatish
- 24 **B.Shermuhhammadov**
Uzluksiz ta'lim tizimida yoshlarda sog'lom dunyoqarashni shakllantirishning dolzarb masalalari
- 29 **D.M.Maxmudova**
Kreativ faoliyat jarayoni-mustaqil o'quv-bilish faoliyatining eng yuqori darajasi
- 34 **N.E.Ergasheva, Z.O.Jabbarova**
Uzluksiz ta'lim tizimi samaradorligini oshirishda o'qituvchi mahorati
- 39 **N.Mamatqulova**
Uzluksiz ta'lim bosqichlarida kasb-hunarga yo'naltirishda o'qituvchi psixologiyasi
- 42 **Sh.Boychayeva**
Uzluksiz ta'lim muassasalari orasidagi uzviylik va uzluksizlik
- 45 **Sh.Mamarajabov**
Uzluksiz ta'lim jarayonida darsni tashkil qilish taxnikasi va ularni amaliyotda qo'llash
- 49 **H.H.Джамилова**
Сущность модели формирования инициативности у обучающихся

UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA MEDIATA'LIM: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

- 54 **F.M.Lutfilloeva**
Yapon ierogliflarni mnemotexnika asosida kompyuter imitatsion modellardan foydalanish

MA'NAVIY TARBIYA

- 59 **U.Mahkamov, D.Ismoilova**
Tarbiya-yuksak ma'naviyat belgisi
- 63 **N.U.Nishonova**
Uzluksiz ta'lim tizimida yoshlar tarbiyasining ba'zi masalalari
- 67 **M.E.Xalilova**
O'zbekiston ta'lim tizimida musiqa va ejaqsning uzviyligini rivojlantirish masalalari
- 73 **A.R.Meliboyev**
Uzluksiz ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nurqiy faoliyatini takomillashtirish

KASBGA YO'NALTIRISH VA PSIXOLOGIK XIZMAT

- 77 **T.X.Avliyaqulov**
Uzluksiz ta'lim tizimida o'quvchilarni kasb-hunarga qiziqishning o'ziga xos xususiyatlari
- 82 **A.Q.Xoligov**
Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bitiruvchi yoshlarni hayotga ijtimoiy moslashuvini amalga oshirishda jamoat tashkilotlarining o'zaro hamkorligi
- 86 **III.H.Бекмуратова**
Uzluksiz ta'lim tizimida kasbiy ijdokorlini va motivatsion qobiliyatlarni rivojlantirish
- 91 **L.R.Zaripov**
Texnologiya fanida kasbga yo'naltirilgan o'qitish texnologiyalarni loyihalash
- 96 **Sh.Qo'qonboyeva, N.Sh.Turdiyev**
Bo'lajak fizika o'qituvchilari kasbiy kompetentligini shakllantirishda kontekst masalalardan foydalanish
- 101 **X.M.Radjabov**
Bo'lajak kimyo o'ituvchisi axborot-metodik kompetentligini rivojlantirishda aktning roli
- 108 **H.Абдуллаева**
Коррекция речевых ошибок как дидактический приём активизации самостоятельной работы

UZLUKSIZ TA'LIM VOSITASIDA EKOLOGIK MUAMMOLARNI HAL ETISH TEXNOLOGIYASI

X.N.QO'NG'IROV,

Navoiy DPI b.f.n, katta o'qituvchisi

A.F.SAYFULLAYEV,

Navoiy DPI o'qituvchisi

Maqolada global ekologik muammolar va ularning insoniyatga salbiy ta'siri, ulardan himoyalanişga oid g'oyalar bayon etilgan. Maqola o'qituvchilarga metodik tavsiya sifatida taqdim etilmoqda.

Tayanch so'z va iboralar: inson, atrof-muhit, ekologiya, ozon qatlami, parnik effekti, demografik muammolar, uzluksiz ta'lim.

In article global environmental problems their emergence and negative influences to mankind are considered, ideas of protection against negative consequences menacing to mankind are also given. Article is intended as the methodical recommendation for teachers.

Key words: person, environment, relation, global, ecology, universal, civilization, all-planetary, ozone, greenhouse effect, demographic, continuous and successive.

В статье рассматриваются глобальные экологические проблемы, их появление и отрицательное влияние на человечество, изложены идеи защиты от негативных последствий, угрожающих человечеству. Статья предназначена для учителей в качестве методической рекомендации.

Ключевые слова: человек, окружающая среда, отношение, глобальный, экология, общемировой, цивилизация, общепланетарный, озон, парниковый эффект, демографический, непрерывное образование.

XXI asr global ekologik muammolar asri hisoblanadi. Global ekologik muammolar butun insoniyatning hayotini xavf ostida qoldirmoqda. Shu sababdan ekologik muammolarni bilish, ularning salbiy oqibatlaridan himoyalaniş bashariyat uchun dolzarb pedagogik muammo hisoblanadi. Bu muammoni uzluksiz ta'lim-tarbiya jarayonida ijobiy hal etish uchun uzluksiz ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatayotganlar quyidagilarni yaxshi bilishlari zarur.

Hozirgi vaqtda butun insoniyatni tashvishlantirib turgan umumbashariy global ekologik muammolar tarkibida quyidagilarni qayd etish mumkin:

insoniyatning xaddan ortiq ko'payib ketishi – demografik muammo;

er yuzidagi ko'pgina mamlakatlar aholisini oziq-ovqat bilan ta'minlashda taqchillikning kuzatilayotganligi;

insoniyatni xomashyo va zahiralar bilan ta'minlash muammosi;

jamiyat va atrof-muhit o'rtasidagi munosabatlarda vujudga kelgan ekologik muammolar;

dunyo okeani zahiralaridan va kosmik fazodan foydalanish borasidagi muammolar;

turli xil xavfli hodisalarning sodir bo'lishi va ulardan himoyalaniish;
iqlim o'zgarishlari;
suv va erning ifloslanishi;
energiya qahatchiligi;
chiqindilarning ko'payishi.

Bu umumbashariy muammolarni faqat uzluksiz ta'lim vositasida hal etish mumkin.

Tadqiqot jarayonida global ekologik muammolar (ozon qatlamining emirilishi, parnik effekti, energiya tanqisligi, chiqindilarning ko'payishi, suv tanqisligi, tuproq erroziyasi va tanqisligi, havoning ifloslanishi, havo haroratining oshishi, iqlim o'zgarishi, flora va faunaga oid muammolar)ni hal etishning asosiy yo'li uzluksiz ta'lim tizimi ekanligi aniqlandi. Agar bu muammolarni hal etish uzluksiz ta'lim asosida yo'lga qo'yilsa, o'quvchilarning bilim sifati oshib, ular atrof-muhitga ongli munosabatda bo'lish ruhida tarbiyalanadilar.

Biz tadqiqot jarayonida maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilari, maktab, litsey va kollej o'quvchilariga ekologik ta'lim berish muammosini hal etishga harakat qildik. Quyida qayd etilgan mashg'ulot bo'yicha dars ta'lim texnologiyasi va texnologik xaritasini namuna sifatida taqdim etamiz.

YUqori sinf o'qituvchilari darsga tayyorgarlik ko'rishda darsning ta'lim texnologiyasi hamda texnologik xaritasini ishlab chiqishlari zarur.

Fikrimizni davom ettirib, IX sinfda integratsiyalashgan "XXI asrning global ekologik muammolari va O'zbekistonning kelajagi" mavzusi bo'yicha dars ta'lim texnologiyasi va texnologik xaritasini keltiramiz (1-2-shakllar):

1-shakl

Darsning ta'lim texnologiyasi

Talabalar soni: 30 nafar	Vaqt: 45 daqiqa
Mavzu rejasi	1. Global ekologik muammolar tushunchasi, ularning mazmuni, belgilari va turlari. 2. Ozon qatlamining emirilishi va parnik effekti – global ekologik muammo sifatida. 3. O'zbekiston Respublikasining global ekologik muammolar echimiga qo'shayotgan hissasi.
Pedagogik vazifalar	O'quv faoliyatining natijalari
Global ekologik muammolar tushunchasi, ularning mazmuni, belgilari va turlarini yoritib beradi	Global ekologik muammolar tushunchasi, ularning mazmuni, mohiyati, belgilari va turlarini sanab beradi.
Ozon qatlamining emirilishi, parnik effekti global ekologik muammo ekanligini izohlab beradi	Ozon qatlamining emirilishi, parnik effekti global ekologik muammo ekanligini tahlil qilib beradi.

Ozon qatlaminin emirilishi, parnik effekti global ekologik muammo ekanligini izohlab beradi	Ozon qatlaminin emirilishi, parnik effekti global ekologik muammo ekanligini tahlil qilib beradi.
O'zbekiston Respublikasining global ekologik muammolar echimiga qo'sha -yotgan hisssasi haqida to'liq ma'lumot beradi	O'zbekiston Respublikasining global ekologik muammolar echimiga qo'shayotgan hisssasini aytib bera oladi.
O'qitish usullari	Ma'ruza, Sinkveyn, Aqliy hujum, SVOT- tahlil.
O'quv mashg'ulotining shakli	Sinkveyn, SVOT -tahlil texnikasidan foydalanilgan informatsion ko'rgazmali ma'ruza darsi, savol-javob.
O'qitish vositalari	Ma'ruza matnlari tadqiqot uchun varaqalar, marker kabilari.
O'qitish shakllari	Frontal, jamoaviy va kichik guruhlarda ishlash.
O'qitish shartlari	Kerakli jihozlar bilan ta'minlangan sinf xonasi.
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat, savol -javob, o'z-o'zini nazorat qilish, "5" balli reyting tizimi asosida baholash.

2-shakl

Darsning texnologik xaritasi

Bosqichlar	O'qituvchi	Talaba
I bosqich. O'quv mashg'ulotga kirish (5 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotini o'tkazish uchun o'quvchilarning tayyorgarligini nazoratdan o'tkazadi. Davomatni aniqlaydi.	Darsga tayyorgarlik ko'radi.
	1.2. O'tilgan mavzu bo'yicha o'quvchilar bilimining nazo-ratini o'tkazadi.	Uyga berilgan vazifani taqdim qiladi.
	1.3. O'quvchilarning javoblarini umumlashtirib bilimini baholaydi.	Tinglaydi, savol beradi.
II bosqich. Asosiy (35 daqiqa)	2.1. Y ang'i mavzuni e'lon qiladi. Y ang'i mavzu rejasiga izoh beradi. Har bir o'quvchiga mavzu bo'yicha "Aqliy hujum" usuli orqali ma'lum tushunchalarni aytishni taklif qiladi. Barcha aytilganlarni doskaga yozadi, ushbu ish dars oxirida tugatilishini aytadi.	Tinglaydi, yozib oladi, savol beradi.
	2.2. Mavzu bo'yicha asosiy tushunchalarni slaydlar ko'rsatish va ularni sharhlash orqali tushuntirib beradi (1 -ilova). O'quvchilarni faollashtirish maqsadida ularga savollar beradi: 1. Global muammo deganda nimani tushunasiz? 2. Global ekologik muammolar deganda nimani tushunasiz? 3. Ularning qanday turlarini bilasiz? 4. Global ekologik muammolar inson faoliyatiga qanday ta'sir etadi. 5. Ekologik muammolardan himo yalanish mumkinmi?	Tinglaydi, yozib oladi, muhokama qiladi, aniqlashtiradi, savollar beradi.

	2.3. Mavzuning birinchi, ikkinchi, uchinchi va to'rtinchi savollarini slaydlar yordamida yoritib beradi (1 -ilova), xulosalar qiladi, asosiy jihatlariga e'tiborni qaratadi, ma'lumotlarni daftar -ga yozib qo'yishni aytadi.	Tinglaydi, yozib oladi, fikrlaydi, mulohaza yuritadi, savollar beradi.
	2.4. Vazifa beradi: ekologik muammolar; oziq-ovqat, demo -grafik muammolar, energiya, fan -texnika rivoji, xalqaro hamkorlik z arurati kabi atamalar haqida o'ylang va juftlikda muhokama qiling.	O'qiydi, tahlil qiladi, xulosa chiqaradi.
	2.5. Javoblar tinglab bo'lingach, slaydlar yordamida o'quv mashg'ulotining o'rganilmagan savollari yoritiladi.	Tinglaydi, yozadi.
	2.6. Bajirilgan ishini tahlil qiladi. Vujudga kelgan savollar va qarama -qarshiliklarni ajrata-di, fikrlar va fikrlar kurashini rag'batlantiradi. SHu tariqa savollar umumlashtiriladi.	Tinglaydi, savollarga javob beradi, so'raydi, mulohaza yuritadi.
	2.7. Mavzu bo'yicha doskaga yozilgan tayanch iboralar ro'yxatiga qaytishni taklif	Har bir tayanch tushuncha va iboralariga diqqatini jalb qiladi.

Mamlakatimiz ekologik muammolarni umuminsoniyat kuchi bilan hal qilish zaruriyatini his etgan holda mavjud xalqaro shartnomalarga qo'shilmoqda. Jumladan, mustaqillik yillarida O'zbekiston quyidagi xalqaro shartnomaga qo'shildi:

1. Ozon qatlamini muhofaza qilish haqida Vena konvensiyasi (18.05.93).
2. Ozon qatlamini buzuvchi moddalar haqidagi Monreal bayonoti (18.05.93).
3. Tabiiy muhitga harbiy yoki boshqa har qanday ta'sir etuvchi vositalarni taqiqlash haqidagi konvensiya (26.05.93).
4. Muhitning o'zgarishi haqidagi konvensiya (20.06.93).
5. Co'llanishga qarshi kurash bo'yicha konvensiya (31.05.95).
6. Biologik xilma-xillik haqidagi konvensiya (06.05.95).
7. Jahon madaniy va tabiiy merosini muhofaza qilish haqidagi konvensiya (22.12.95).
8. Yo'qolish xavfi ostida bo'lgan yovvoyi fauna va flora turlari bilan xalqaro savdo qilish haqidagi konvensiya (01.07.97);
9. Ko'chib yuruvchi yovvoyi hayvonlarni saqlash bo'yicha konvensiya (01.05.98);
10. Ozon qatlamini buzuvchi moddalar haqida Monreal protokoliga London qo'shimchasi (01.05.98) va boshq.

Yuqorida keltirilgan zamonaviy texnologiyalar asosida dars o'tish hamda

o'quvchilarga ekologik muammolar to'g'risida uzluksiz ta'lim berish orqali ularda barqaror ekologik madaniyat rivojlanadi. Bu esa o'quvchilarda ekologik muammolarni bartaraf etishga qaratilgan barqaror motivatsiyani tarkib toptirishga xizmat qiladi. Shu asosda ularning tabiat, atrof-muhitga bo'lgan munosabatlari ijobiy tomonga yo'naltiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. И.А.Каримов. Юсак маънавият – енгилмас куч. Т.: “Ўзбекистон”, 2010. – 173 б.
2. Ўзбекистон Республикасининг Атроф муҳитни муҳофаза қилиш Миллий ҳаракат режаси. - Т.: “Адолат”, 1998. - 81 б.
3. Тўхтаев А., Хамидов А. Экология асослари ва табиатни муҳофаза қилиш. - Тошкент: Ўқитувчи, 1994. -159 б.